

В. С. Тревогіна

студ. III курсу

спеціальність «Правознавство»

Науковий керівник: ст. викл. Є. М. Корнеєва

ЗАПОВІТ ПОДРУЖЖЯ ЯК ВИД ЗАПОВІДАЛЬНИХ РОЗПОРЯДЖЕНЬ

Спадкування за законом – один з найдавніших і найважливіших інститутів спадкового права України. З давніх часів, люди думали добробут своїх рідних, реформуючи правила переходу прав і обов'язків своїм спадкоємцям. Останнім часом, в Україні, помітно зріс інтерес до такої форми заповіту, як заповіт подружжя. Така ситуація пояснюється тим, що склавши заповіт подружжя, той з подружжя, який пережив другого, продовжує користуватися спільним майном, як і раніше, не відчуваючи істотних змін в своєму майновому положенні. Однак, існує низка проблем, пов'язаних з визначенням правової природи заповіту подружжя.

Цивільне законодавство України не містить легального визначення поняття «заповідальне розпорядження». Ми поділяємо тезу про те, що заповідальне розпорядження – це укладений заповідачем заповіт, який містить розпорядження про будь-яке майно (рухоме або нерухоме) [1].

Заповідальні розпорядження, що складають зміст заповіту, цілком залежать від волі заповідача. Чинний ЦК України виділяє такі види заповідальних розпоряджень, як: призначення спадкоємців (ст. 1278 ЦК України), заповідальний відказ (ст. 1237 ЦК України), заповідальне покладення (ст. 1240 ЦК України) та підпризначення спадкоємця (ст. 1244 ЦК України). При цьому, в деяких нормативних актах можливість вкладника скласти розпорядження щодо визначення долі вкладу отримало назву «заповідального розпорядження» (ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність») [2].

Спадковому праву України відомий «заповіт подружжя». Відповідно до ст. 1243 ЦК України, подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності [3, ст. 1243]. Цивільним кодексом України заповіт подружжя віднесено до видів заповітів, але, на нашу думку, заповіт подружжя також виступає видом заповідальних розпоряджень, тому що має з ними спільні риси.

По-перше, згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. №7 [4], заповіт подружжя обмежує право обов'язкових спадкоємців, адже, особи, перелічені у ч. 1 ст. 1241 ЦК України, мають право на обов'язкову частку спадкового майна. В цьому випадку, особа має право на обов'язкову частку незалежно від змісту заповіту, у тому числі й заповіту подружжя. Діти того з подружжя, який помер першим, отримують можливість оформити право на обов'язкову частку лише після смерті останнього з подружжя, як і в заповідальних розпорядженнях.

По-друге, як і в заповідальному розпорядженні, кожному з подружжя надано право в будь-який час відмовитися від спільного заповіту. Така відмова підлягає нотаріальному посвідченню (ч. 3 ст. 1243 ЦК України). Але особливістю заповіту подружжя є те, що право на відмову від заповіту передбачено лише за життя подружжя, після смерті одного з них, другий не має право скасувати чи змінити цей заповіт. Однак, О. В. Коротюк стверджує, що заповіт подружжя у разі смерті одного з його членів можливо змінити, тільки якщо другий відмовиться від всіх своїх прав на заповідальну масу. Автор аргументує це ч. 3 ст. 1257 ЦК України, де зазначено, що недійсність окремого розпорядження, що міститься в заповіті, не має наслідком недійсності іншої його частини [5]. Вказане питання, на наш погляд є спірним, адже, заповіт подружжя – це єдиний правочин, який не підлягає зміні в односторонньому порядку. Якщо подружжя укладає заповіт, вони можуть зазначити в ньому ситуації, за яких може змінитися правочин, але обов'язково зі згоди один одного.

Предметом заповіту подружжя може бути лише майно, набуте подружжям на праві спільної власності, однак, як і в заповідальних розпорядженнях, кожен з подружжя має право окремо скласти заповіт щодо своєї особистої власності. В сучасній юридичній літературі можна відзначити дві позиції щодо предмету заповіту подружжя, які протиставляються одна одній [6, с. 438]. Прихильники першої позиції, а саме О. В. Коротюк та О. Є. Кухарев стверджують, що відповідно до закону при складанні спільного заповіту, подружжя може взяти в якості предмета спільне майно, а також речі, які належать одному з членів подружжя на праві особистої приватної власності [7, с. 172]. Прихильники другої позиції наполягають, що предметом заповіту подружжя може стати лише спільне майно, яке придбало подружжя, або було отримано іншим чином за час подружнього життя. Більшість цивілістів

підтримують другу позицію, тому що вона не суперечить чинному законодавству.

На відмінність від інших видів заповітів, заповіт подружжя, є заборонана відчуження майна (ч. 4 ст. 1243 ЦК України), зазначеного у заповіті, коли другий з подружжя не зможе розпорядитися цим майном, тобто продати, подарувати, заставити, обміняти. Це свідчить про те, що, коли помирає один із подружжя, який уклав спільний заповіт, до другого не переходять всі права, а лише право володіння та користування, а право спадкування всього майна спадкоємці набувають лише після смерті обох з подружжя.

Верховний Суд України надав роз'яснення, що розірвання шлюбу чи визнання шлюбу недійсним після складання заповіту подружжя позбавляє цей заповіт юридичного значення без пред'явлення відповідного позову [4].

Останнім часом в Україні, спільний заповіт подружжя стає дедалі популярнішим, адже конструкція заповіту подружжя покликана захистити майнові інтереси того з подружжя, який пережив іншого. Заповіт подружжя заповіт недоцільно складати стосовно майна незначної вартості, адже, навіть у випадку смерті одного з подружжя, майно має «працювати» на іншого, інакше втрачається сенс складення спільного правочину.

Тому ми вважаємо, що заповіт подружжя слід віднести до одного з видів заповідальних розпоряджень, це впливає з поняття та ознак заповідальних розпоряджень. Однак, проблема зміни заповіту подружжя, або його скасування, може стає перепорою для деяких подружніх пар, це, зокрема, пов'язане зі смертю одного з подружжя.

Список використаної літератури

1. Зайцев О. Л. Основні положення спадкового права. *Форум права*. 2010. № 1. С. 112–115.
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 09.02.2019 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 27.03.2019).
3. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 27.03.2019).
4. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08> (дата звернення: 27.03.2019).
5. Коротюк О. В. Заповіти : роз'яснення, зразки нотаріальних документів, судова практика : навч.-практ. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 184 с.
6. Яновицька Г. Б., Кучер В. О. Цивільне право України : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.
7. Кухарев О. Є. Сутність заповіту подружжя за цивільним законодавством України. *Форум права*. 2016. № 3. С. 167–173.